

آموزش الفبا (حروف تخت کوتاه)

در شیوه آموزشی کتاب حاضر، برای ایجاد سهولت در امر آموزش عملی خوشنویسی و درک بهتر فراگیران از تناسبات و قانونمندی موجود در ساختار نستعلیق، حروف الفبا بر اساس مشترکات و تشابهات در شکل، گروه‌بندی شده، همچنین در ترتیب آموزش این گروه‌ها رعایت اصل آسان به مشکل مدنظر بوده است.

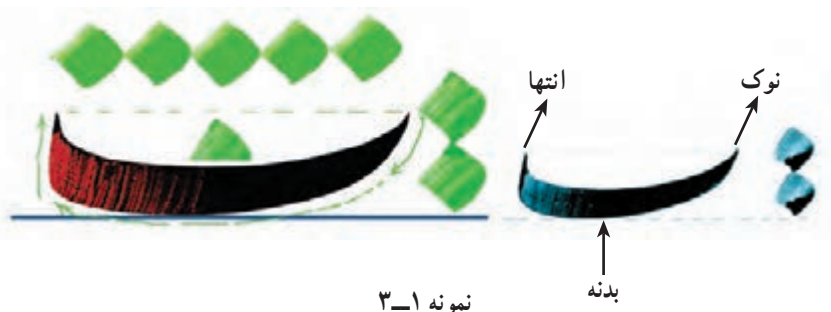
آموزش گروه حروف تخت که شامل «ب، پ، ت، ث، ف، ک و گ» می‌باشد، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این اهمیت از ساختار تخت (افقی) و اندازه نسبتاً بزرگ این حروف در نستعلیق ناشی می‌شود. زیرا در یک قطعه خوشنویسی نستعلیق شکلها و حروفی که در نگاه اول به چشم می‌خورند و جلب توجه می‌کنند حروف تخت و کشیده‌ها هستند. این امر نشان دهنده ارزش بصری بالاتر این گروه نسبت به گروههای دیگر از حروف الفباست. به همین دلیل، آموزش و فراگیری حروف تخت از حساسیت بیشتری برخوردار است و دقت نظر افزونتری را می‌طلبد.

حروف تخت در نستعلیق به دو شکل کوتاه و کشیده نوشته می‌شوند. در این جلسه فقط نحوه اجرای حروف تخت کوتاه مورد بررسی و آموزش قرار می‌گیرند که شامل چهار شکل «ب کوتاه»، «ف کوتاه»، «ک متصل کوتاه» و «ک تنهای کوتاه» می‌باشد.

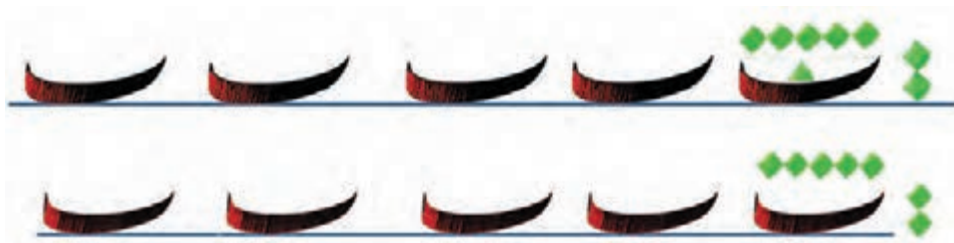
«ب کوتاه»

«ب کوتاه»، شکل پایه حروف تخت کوتاه محسوب می‌شود. زیرا این شکل در حروف تخت کوتاه دیگر نیز تکرار می‌شود. این بدان معناست که با فراگیری «ب کوتاه» خودبه‌خود قسمت عمده‌ای از حروف تخت کوتاه دیگر را نیز می‌آموزیم.

مشخصات «ب کوتاه»: این شکل از ۳ قسمت: نوک، بدنه و انتها تشکیل شده است که بدون انقطاع و با یک حرکت قلم اجرا می‌شود. طول آن ۵ نقطه و ارتفاعش ۱/۵ نقطه می‌باشد و در حدود ۵/۵° نقطه گودی دارد و نقطه شروع و پایان آن، هم ارتفاع بوده، قسمت زیرین آن بر خط زمینه مماس است (نمونه ۳-۱).

نحوه اجرای ب کوتاه: ابتدا، نقطه‌های راهنمای «ب کوتاه» را به صورت ۲ نقطه عمودی (که ۱/۵ نقطه از آن نشان دهنده ارتفاع «ب کوتاه» است) و ۵ نقطه افقی (که نشان دهنده طول «ب» است) در اول سطر قرار می‌دهیم. حال، برای اجرای شکل «ب کوتاه» قلم را ۱/۵ نقطه بالاتر از خط زمینه با زاویه‌ای در حدود 63° قرار داده، در همان زاویه اندکی به طرف خط زمینه حرکت می‌دهیم تا نوک «ب کوتاه» ایجاد شود؛ سپس حرکت قلم را به صورت افقی در امتداد خط زمینه با اندکی قوس ادامه می‌دهیم، به طوری که زاویه قلم در پایان ۵ نقطه از 63° به 90° تغییر کند. حال برای تکمیل شکل، حرکت را در جهت عمودی اندکی به طرف بالا ادامه می‌دهیم تا با نوک «ب» هم ارتفاع شود. به این صورت برای اجرای «ب کوتاه»، قلم در سه جهت حرکت می‌کند اما باید توجه داشت که تمامی شکل «ب» با یک حرکت قلم نوشته می‌شود.

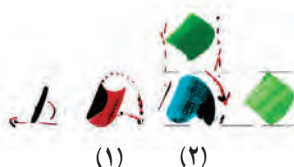
نمونه ۲-۳- نمونه‌ای از شیوه صحیح تمرین در خوشنویسی

ف کوتاه

«ف کوتاه» از دو قسمت اصلی تشکیل شده است: قسمت اول که سر «ف» می‌باشد و قسمت دوم که دقیقاً مانند «ب کوتاه» است. ارتفاع و عرض سر «ف» نباید از یک نقطه بیشتر باشد. نحوه اجرای «ف کوتاه»: برای اجرای «ف کوتاه»، باید ابتدا قسمت اول آن را که سر «ف» می‌باشد به طور جداگانه اجرا و تمرین کرد.

نحوه اجرای قسمت سر «ف»: ابتدا یک نقطه کمی بالاتر از خط زمینه به عنوان نقطه راهنمای سر «ف» در اول سطر قرار می‌دهیم. حال، قلم را طبق معمول با زاویه 63° ، بر روی صفحه قرار داده، به اندازه $\frac{1}{4}$ نقطه از راست به چپ به صورت قوس‌دار حرکت می‌دهیم، سپس با یک چرخش به طرف راست و با نوک قلم شکل آن را کامل می‌کنیم. به طوری که بین زائیده سمت راست و گردی سمت چپ در قسمت زیرین، فضای خالی کوچکی ایجاد شود. باید توجه داشت که سر «ف» از یک نقطه بزرگتر نباشد و با یک حرکت قلم اجرا شود (نمونه ۳-۳).

بعد از اینکه شکل سر «ف کوتاه» را به اندازه کافی تمرین کردیم، می‌توانیم شکل «ف کوتاه» را به طور کامل اجرا کنیم. برای این کار، ابتدا نقطه‌های راهنمای آن را به صورت ۳ نقطه عمودی (که ۲/۵ نقطه از آن نشان دهنده ارتفاع «ف کوتاه» است) و ۵ نقطه افقی در اول سطر قرار می‌دهیم. حال سر «ف» را در ۲/۵ نقطه بالاتر از خط

نمونه ۳-۳

زمینه طوری می‌نویسیم که قسمت زیرین آن $\frac{1}{5}$ نقطه با خط زمینه فاصله داشته باشد. در حرکت دوم شکل «ب» کوتاه» را بدون کم و کاست به زایده زیرین و سمت راست سر «ف» وصل می‌کنیم تا شکل «ف کوتاه» کامل شود. به این ترتیب شکل ف کوتاه با دو حرکت قلم اجرا می‌شود (نمونه ۳-۴).

نمونه ۳-۴

ک متصل کوتاه

حروف «ک» و «گ» کوتاه اگر به صورت متصل در کلمه‌ای بیایند (مانند کلمه نیک) به طول ۵ نقطه نوشته می‌شوند و اگر به صورت تنها (غیرمتصل) بیایند (مانند کلمه پاک) به طول ۳ نقطه اجرا می‌شوند. به همین دلیل حروف «ک» و «گ» کوتاه را در دو بخش «ک متصل کوتاه» و «ک تنهای کوتاه» بررسی می‌کنیم.

«ک متصل کوتاه» از ۳ قسمت تشکیل شده است که قسمت اول آن با حروف متصل قبلی به صورت «الف متصل» و از پایین به بالا نوشته می‌شود. قسمت دوم آن همان شکل پایه «ب کوتاه» است که به قسمت اول وصل می‌گردد و قسمت سوم سرکش را شامل می‌شود.

نحوه اجرای «ک متصل کوتاه»: برای آموزش و اجرای «ک متصل کوتاه» از کلمه ساده «یک» استفاده می‌کنیم. برای این کار بهتر است ابتدا شکل «با» را به طور جداگانه اجرا و تمرین کنیم:

ابتدا نقطه‌های راهنمای شکل «با» را به صورت ۳ نقطه عمودی در اول سطر قرار می‌دهیم؛ سپس قلم را با زاویه معمول 63° طوری قرار می‌دهیم که قسمت بالای نوک آن با خط زمینه یک نقطه فاصله داشته باشد. حال، با یک چرخش کوتاه و قوسدار به طرف پایین و چپ و ادامه آن در جهت عمودی تا ۳ نقطه، شکل «با» را کامل می‌کنیم. باید توجه داشت که این شکل، با یک حرکت قلم اجرا شود و زاویه 63° شروع تا پایان تقریباً حفظ شود تا پهنای «الف» حدود $\frac{1}{3}$ پهنای قلم ضخامت داشته باشد.

بعد از اینکه شکل «با» را به اندازه کافی تمرین کردیم، برای اجرای شکل کامل «یک» به ترتیب زیر عمل می‌کنیم:

ابتدا نقطه‌های راهنمای راهنما را به صورت ۳ نقطه عمودی و ۵ نقطه افقی در اول سطر قرار می‌دهیم؛ سپس شکل «با» را نوشته، در حرکت دوم شکل پایه حروف تخت کوتاه را به آن وصل می‌کنیم. بدیهی است که نقطه اتصال «ب کوتاه» به شکل «با» درست در وسط آن یعنی $\frac{1}{5}$ نقطه بالاتر از خط زمینه خواهد بود. در حرکت سوم و در مرحله پایانی سرکش ک را با شیب دو نقطه و طول ۴ تا ۵ نقطه و با تمامی پهنای نوک قلم طوری اجرا می‌کنیم که ضخامت آن حدود $\frac{1}{3}$ تا $\frac{1}{4}$ پهنای قلم باشد و انتهای آن در قسمت بالایی شکل «با» با فاصله‌ای اندک قرار گیرد. (نمونه ۳-۵).

نحوه اجرای «ک تنهای کوتاه»: برای اجرای شکل «ک تنهای کوتاه» ابتدا نقطه‌های راهنمای آن را به صورت ۵ نقطه عمودی و ۳ نقطه افقی در اول سطر قرار می‌دهیم. سپس قسمت اول را که «الفی» به ارتفاع $\frac{3}{5}$ نقطه است از ۵ نقطه بالاتر از خط زمینه شروع و در $\frac{1}{5}$ نقطه مانده به خط زمینه، تمام می‌کنیم.

نمونه ۳-۵

در حرکت دوم، شکل پایه «ب کوتاه» را استثنائاً به طول ۳ نقطه اما با همان ویژگیها به قسمت زیرین «الف» وصل می‌کنیم و با قرار دادن سرکش در بالای «الف» «ک» شکل را کامل می‌کنیم (نمونه ۳-۶).

نمونه ۳-۶

نمونه ۳-۷- مطالعه بصری شکل پایه در حروف تخت کوتاه

تمرین منزل

در یک کادر مستطیل به ابعاد 20×10 سانتیمتر، با تکرار شکل «ب کوتاه» به وسیله قلمهایی با پهنای مختلف و استفاده از مرکب رنگی مناسب، «دریا» را نمایش دهید.

تمرینات کارگاهی

۱- شکل «ب کوتاه» را در ۵ سطر اجرا کرده، در پایان با قرار دادن نقطه‌های مختلف آنها را به «ب، پ، ت و ث» تبدیل کنید.

۲- هر یک از شکلهای «ف کوتاه»، «ک متصل کوتاه» و «ک تنهای کوتاه» را به‌طور جداگانه و به ترتیب سه سطر تمرین کنید.

۳- هر یک از کلمات آب، بانک و باف را به‌طور جداگانه، یک سطر خوشنویسی کنید.

۴- سه کلمه جدید با توجه به شکلهای و حروف آموزش داده شده انتخاب و از هر کدام یک سطر خوشنویسی کنید.